

14.10.2025

YVV/1995/2025

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
TyV@eduskunta.fi

Lausunto eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi toimeentulotuesta annetun lain, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain 64 §:n ja kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 10 §:n muuttamisesta (HE 116/2025 vp)

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi toimeentulotuesta annetun lain, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain 64 §:n ja kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 10 §:n muuttamisesta (HE 116/2025 vp). Yhdenvertaisuusvaltuutettu lausuu hallituksen esityksen johdosta seuraavaa:

Toimeentulotuen perusosan suuruus

Esityksessä ehdotetaan toimeentulotuen perusosaa leikattavaksi siten, että leikkauksen suuruus olisi kolme prosenttia yksinasuvien ja vanhempansa luona asuvien 18 vuotta täyttäneiden osalta ja muiden osalta 18 vuotta täyttäneiden osalta noin kaksi prosenttia. Yksinasuvan osalta kolmen prosentin leikkaus perusosan tasoon tarkoittaisi noin 18 euroa kuukaudessa. Alle 18-vuotiaan lapsen yksinhuoltajan kohdalla leikkaus olisi noin 14 euroa kuukaudessa.

Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaan jokaiselle, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentu-

loon ja huolenpitoon. Välttämättömällä toimeentulolla ja huolenpidolla tarkoitetaan sellaista tulotasoa ja palveluja, joilla turvataan ihmisarvoisen elämän edellytykset. Tällaiseen tukeen kuuluu esimerkiksi terveyden ja elinkyvyn säilyttämisen kannalta välttämättömän ravinnon ja asumisen järjestäminen (HE 309/1993 vp, s. 69).

Hallituksen esityksen sivulla 41 olevassa taulukossa 3 on vertailtu eri kotitaloustyyppien suhdetta ihmisarvoisen elämän viitebudjettiin. Ihmisarvoisen elämän viitebudjetilla viitataan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen laatimiin viitteellisiin esimerkkilaskelmiin, joiden avulla on pyritty havainnollistamaan, kuinka paljon rahaa tarvitaan ihmisarvoiseen elämään Suomessa¹. Esityksessä olevasta taulukosta voidaan huomata, että toimeentulotuen perusosa ei jatkossa kattaisi ihmisarvoisen elämän edellytyksiä missään taulukossa mainituista perhetyypeistä. Toimeentuloedellytysten kannalta haasteellisin tilanne olisi neljän hengen perheessä, jossa on kaksi alle 18-vuotiasta lasta. Tällaisessa perheessä perusosa kattaisi vain 83 prosenttia ihmisarvoisen elämän viitebudjetista.

Lausuntokierroksella olleessa hallituksen esitysluonnoksessa katsottiin, että toimeentulotuen taso ylittäisi ehdotettavien leikkausten jälkeenkin vastaanottorahan tason, jolla perusteltiin sitä, että perustoimeentulotuen tason voitiin katsoa leikkauksen jälkeenkin täyttävän perustuslain 19 §:n 1 momentin vaatimukset.

Tämän hallituksen esityksen kanssa samaan aikaan eduskunnan käsiteltävänä on hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanottoa koskevien säännösten muuttamisesta (HE 90/2025 vp). Maahanmuuttovirasto toteutti alkuvuodesta 2025 vastaanottokeskuksille kyselyn, jonka perusteella vastaanottorahan pienentäminen ja täydentävän vastaanottorahan hakeminen ovat johtaneet vastaanottokeskuksen sosiaalipalveluiden työmäärän merkittävään kasvuun. Täydentävää vastaanottorahaa koskevien päätösten määrä on kasvanut 23 prosentilla vastaanottorahan pienentämisen jälkeen ja taloudellista neuvontaa annetaan 95 prosentille vastaanottokeskuksen asiakkaista. Lisäksi 86 prosentille asiakkaista on annettu täydentävän vastaanottorahan ohella muuta kiireellistä tukea ravintomenoihin ja 78 prosenttia asiakkaista on joutunut turvautumaan vastaanottokeskuksen ulkopuoliseen ruoka-apuun.

Valtuutettu huomauttaa, että vastaanottorahan nykyinen taso ei selvästikään riitä toteuttamaan välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon edellytyksiä. Vaikka hallituksen esityksestä on poistettu toimeentulotuen perusosan vertaaminen vas-

¹ Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 1/2003, Mitä ihmisarvoinen elämä maksaa Suomessa?

taanottorahan tasoon, esityksessä katsotaan perustoimeentulotuen edelleen ehdotettujen leikkausten jälkeenkin täyttävän perustuslain 19 §:n 1 momentin vaatimukset. Ottaen huomioon, että myöskään Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ihmisarvoisen elämän viitebudjetti ei toimeentulotukea saavilla näyttäisi täyttävän, on epäselvää, mihin arvio perustuslain 19 §:n 1 momentin vaatimusten täyttymisestä perustuu.

Koska toimeentulotuella täydennetään ensisijaisen etuusjärjestelmän etuuksia, johtaa ensisijaisen etuusjärjestelmän heikentäminen siihen, että yhä useampi saa toimeentulotukea ja toimentulotuesta muodostuu ensisijaisen etuusjärjestelmän korvaava tuki, vaikka viimesijaisen toimeentulotuen tehtävä on toimia muun järjestelmän tilapäisenä paikkaajana. Ottaen huomioon aikaisempien sosiaaliturvaan kohdistuneiden leikkausesitysten kokonaisuus ja esitysten kumuloituvat vaikutukset, näyttää tässä hallituksen esityksessä ehdotettavat muutokset asettavan toimeentulotukea saavien henkilöiden perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaisen oikeuden välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaaraan.

Vaikutusten arviointi ja seuranta

Esitys ei sisällä erillistä perus- ja ihmisoikeuksien vaikutusarviointia. Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut arviomuistion toimeentuloturvaan ja sosiaali- ja terveyspalveluihin tehtyjen lainsäädäntömuutosten vaikutuksista eri ihmisryhmien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen². Muistiossa todetaan sivulla 60, että etenkin nyt ehdotettava leikkaus viimesijaiseen toimeentulotukeen ei ole ongelmaton perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden valossa. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisemassa toisessa muistiossa³ todetaan, että pienituloisuusaste erityisesti lapsiperheissä ja ei-työllisillä näyttäisi kasvaneen. Yli 80 prosentilla toimeentulotukea saavilla käytettävissä olevat tulot laskivat tehtyjen muutosten seurauksena.

Aiempien sosiaaliturvaan kohdistuneiden esitysten yhteydessä on arvioitu, että ensisijaiseen etuusjärjestelmään tehtäviä leikkauksia kompensoidaan toimeentulotukijärjestelmän kautta ja toimeentulotuen saajien määrään on arvioitu lisääntyvän. Toimeentulotuen käyttöä ja tulonjakoa koskevan arviomuistion mukaan toimeentulotuki kuitenkin kompensoi arvioitua harvemmin muiden etuuksien supistumista.

² Sosiaali- ja terveysministeriön arviomuistio 2025, Toimeentuloturva- ja sosiaali- ja terveyspalvelulainsäädännön 2024–2026 muutosten yhteisvaikutukset eri ihmisryhmien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen.

³ Sosiaali- ja terveysministeriön arviomuistio 2025, Arvio hallituksen sosiaaliturvamutosten yhteisvaikutuksista toimeentulotuen käyttöön sekä tulonjakoon.

Tällä esityksellä edelleen heikennettäisiin toimeentulotukijärjestelmän mahdollisuuksia kompensoida ensisijaiseen etuusjärjestelmään tehtävien leikkausten vaikutuksia tavalla, jota ei aikaisempien esitysten vaikutusten arviointia tehdessä ole huomioitu.

Esityksessä ehdotettavilla muutoksilla arvioidaan olevan vaikutuksia työnteon kannusteisiin. Perustoimeentulotuen ansiotulovähennyksen poiston arvioidaan toisaalta heikentävän vähäisen osa-aikatyön kannusteita, mutta kannusteet työllistyä osa-aikatyötä suuremmille tuntimäärille kasvavat. Myös perusosan alentamisella arvioidaan olevan työllisyyttä vahvistava vaikutus ja työttömän käytettävissä olevat tulot kasvaisivat työttömästä työlliseksi siirtymissä.

Esityksen hyvinvointivaikutuksia koskevassa osiossa on todettu, että tukiin tehtävät leikkaukset lisäävät kolmannen sektorin palveluiden kysyntää. Asunnottomuus on viimeisimpien tilastojen mukaan kääntynyt kasvuun ja diakoniatyön ja ruokaavun kysyntä on kasvanut. Esityksessä todetaan, että ihmisten käteen jäävän tulon pienentyessä, on todennäköistä, että paine näille toimijoille kasvaa.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Valtuutettu toteaa, että on ongelmallista perustuslain 19 §:ssä turvattujen oikeuksien toteutumisen kannalta, jos julkisen vallan toimenpitein lisätään kolmannen sektorin palveluiden kysyntää ja ihmisten riippuvuutta yksityisestä ruoka-avusta. Samaan aikaan kolmannen sektorin toimijoiden rahoitusta on leikattu, jolla on vaikutusta järjestöjen mahdollisuuksiin tarjota apua ja auttaa haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä.

Hallituksen esityksessä ehdotettavien muutosten kannustinvaikutukset ja mahdolliset positiiviset vaikutukset ihmisten toimeentuloon liittyvät erityisesti siihen, työllistyvätkö ihmiset jatkossa aikaisempaa paremmin tai työskentelevätkö osa-aikatyötä tekevät ihmiset aikaisempaa enemmän. Ehdotettujen muutosten arvioidaan vahvistavan työllisyyttä keskipitkällä aikavälillä noin 1 200 työllisellä. Kelan perustoimeentulotukea maksettiin vuonna 2024 yli 350 000 henkilölle⁴.

Esityksen työllisyysvaikutuksiin sisältyy huomattavaa epävarmuutta, joka on tunnistettu myös hallituksen esityksessä. Ottaen huomioon toimeentulotuen luonne perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaisena ihmisten viimesijaisen toimeentulon takaajana, olisi erittäin tärkeää, että esityksen vaikutuksia ihmisten toimeentuloon ja ihmisarvoisen elämän edellytyksiin seurattaisiin tarkasti ja tarvittaessa tehtäisiin korjauksia toimeentulotuen kriteereihin.

⁴ Kelan perustoimeentulotukitilasto 2024.

Toimeentulotuen saajissa on pääsääntöisesti suurempi osuus terveysperusteisia etuuksia käyttäviä ja terveystalvaeluita saavia kuin muussa väestössä⁵. Koska toimeentulotuen saajissa on henkilöitä, joiden toimintakyky, voimavarat ja terveys ovat alentuneet, on vaarana, että kannustimet tai sanktiot eivät pure samalla tavalla kuin ei-toimeentulotukea saaviin ihmisiin, jolloin nyt esitettävät muutokset heikentävät haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten toimeentuloa entisestään.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu Rainer Hiltunen

Erityisasiantuntija Marko Leimio

⁵ Toimeentulotuen saajien terveysperusteisten etuuksien ja terveystalvelujen käyttö. Kelan tutkimus 182/2023.

Digital PDF Signature / Digitaalinen PDF-allekirjoitus

Marko Leimio
Erityisasiantuntija
Yhdenvertaisuusvaltuutettu
marko.leimio@oikeus.fi

Digital PDF Signature / Digitaalinen PDF-allekirjoitus

Rainer Hiltunen
Yhdenvertaisuusvaltuutettu
Yhdenvertaisuusvaltuutettu
rainer.hiltunen@oikeus.fi